

VETELIN KUNNAN KOULUJEN TURVALLISUUSSUUNNITELMA

Sisältää kriisisuunnitelman ja suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi
kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta

Sisältö

1 TAVOITE	4
2 TURVALLISUUSORGANISAATIO	4
3 VAARATILANTEET JA TOIMINTA VAARATILANTEEN SATTUESSA.....	5
3.1 Tulipalo	5
3.2 Kaasu ja säteilyvaara (poikkeusolot)	6
3.3 Tapaturmat ja sairastapaukset	6
3.4 Koulun pihalla liikkuvat autot.....	6
3.5 Vesistöjen läheisyys.....	7
3.6 Rikosten ehkäisy	7
3.7 Väkivallan uhka.....	7
3.8 Sisäinen turvatarkastus	7
3.9 Poistumisen opetus ja harjoittelu	8
4 KRIISISUUNNITELMA.....	9
4.1 Hätäensiapuhjeet	9
4.2 Toimintamalleja äkillisissä kriisitilanteissa	10
4.2.1 Oppilaan kuolema.....	10
4.2.2 Opettajan tai työntekijän kuolema.....	10
4.2.3 Itsemurha.....	10
4.2.4 Vakava väkivalta tai sen uhka.....	11
4.2.5 Onnettomuus tai tapaturma	12
4.2.6 Tulipalo, säteilyvaara	13
4.2.7 Pommiuhka.....	13
4.2.8 Vakava uhkatilanne koulun ulkopuolella.....	13
4.3 Surun käsittelyn rituaalit	15
4.4 Kriisien ehkäisy ja selviytymisen tukeminen	16

4.4.1 Masennus	16
4.4.2 Psykoottinen käyttäytyminen.....	17
4.4.3 Päihteiden väärinkäyttö	17
4.4.4 Itsemurhavaara.....	18
4.4.5 Koulukiusaaminen ja -väkivalta	18
4.4.6 Perheessä tapahtuva väkivalta	19
4.4.7 Työntekijä tarvitsee apua	19
4.5 Tiedottaminen kriisitilanteissa	19
4.6 Taustatietoa kriiseistä ja henkisestä tuesta.....	19
4.6.1 Traumaattisen kriisin vaiheet ja tunnusmerkit sekä ensiapu	19
4.6.2 Myöhempi tuen tarve.....	22
4.7 Koulun ja opettajan merkitys kriisitilanteiden tukemisessa.....	22
4.8 Ennakoiva kriisityö koulussa	22
5 SUUNNITELMA OPPILAIDEN SUOJAAMISEKSI KIUSAAMISELTA, HÄIRINNÄLTÄ JA VÄKIVALLALTA.....	23
5.1 Koulukiusaaminen	23
5.1.1 Mitä koulukiusaaminen on?	23
5.1.2 Miten toimimme?.....	23
5.1.3 Ennalta ehkäisevä toiminta	24
5.2 Häirintä	24
5.3 Väkivalta	25
5.4 Kuritoimenpiteet	26
5.4.1 Luokasta poistaminen.....	26
6 SUUNNITELMAN HYVÄKSYMINEEN, TARKISTUS JA PÄIVITYS.....	26

1 TAVOITE

Suunnitelman tarkoituksena on luoda kouluille turvalliset olosuhteet oppilaille, työntekijöille sekä tilapäisille kävijöille. Suunnitelmassa esitetään, miten koulun tulee toimia ja kehittää toimintaansa niin ettei vahinkoja ja onnettomuuksia sattuisi sekä miten toimitaan, mikäli kaikesta huolimatta onnettomuus tapahtuu.

Jokaiselta koululta löytyy turvallisuuskansio, joka sisältää tämän turvallisuussuunnitelman, pelastussuunnitelman sekä koulun pohjapiirroksen.

2 TURVALLISUUSORGANISAATIO

Koulun turvallisuudesta vastaa koulun rehtori ja hän toimii koulun turvallisuusjohtajana. Rehtori nimeää muun turvallisuushenkilöstön. Turvallisuusjohtajalle (rehtorille) ilmoitetaan kaikki turvallisuustapahtumat ja havaitut epäkohdat. Rehtori yhdessä muun henkilöstön kanssa laatii ja ylläpitää turvallisuussuunnitelmaa ja valmistelee sisäiset turvatarkastukset.

- **Turvallisuusjohtaja** (rehtori) ryhtyy johtamaan tilannetta onnettomuuden tai sen uhkan ilmetyä ja pitää yhteyttä viranomaisiin.
- **Talonmies** vastaa kiinteistöteknisestä huollosta ja valvonnasta sekä piha-alueiden hiekoituksesta ja muista yleiseen turvallisuuteen vaikuttavista seikoista.
- **Terveystenhoitaja** ottaa osaa turvallisuuden ylläpitämiseen arvioimalla tapaturmariskiä sisällä ja ulkotiloissa, ylläpitää ensiapukaapin sisältöä ja tekee aloitteita turvallisuuden kehittämiseksi.
- **Koulun keittäjä** vastaa ruuanvalmistus- ja ruokailutilojen palo- ja tapaturmatorjunnasta.
- **Koulun siivoaja** vastaa koulun yleisestä siisteydestä ja järjestyksestä. Siisteys ja hyvä järjestys on tapaturman- ja palontorjunnan perusta. Jätteiden oikea käsittely on myös työtä turvallisen tulevaisuuden puolesta.
- Kukin **opettaja** vastaa omasta opetusryhmästään ja johtaa palohälytyksen sattuessa ryhmänsä kokoontumispaikalle.

Yleistiedot koulusta (kukin koulu täydentää itse)

<ul style="list-style-type: none">• nimi _____• osoite _____• puhelinnumero _____• pohjapiirros _____• sammutus- ja pelastusvälineiden sijainti _____

TÄRKEITÄ PUHELINNUMEROITA

- yleinen hätänumero 112
- poliisi 112
- Kaustisen poliisilaitos 07187 47273 (yhdistää tarvittaessa partiolle)
- terveyskeskus 06 8679 511 (vaihde)
- Jyta:n yhteispäivystys 06 8264 500
- sairaankuljetus 0400 268730
- myrkytystietokeskus 09 471977, 09 4711 (neuvonta)
- palopäällikkö 0400 568595 (Joni Kontio)
- taksi (lähin kuljettaja numeroineen)

3 VAARATILANTEET JA TOIMINTA VAARATILANTEEN SATTUESSA

3.1 Tulipalo

Koulun päivittäistä paloturvallisuutta on yleinen siisteys ja järjestys sekä toimiva jätehuolto. Koneiden lähistölle tai sähkölaitteisiin kerääntyvä pöly ja työtiloihin jätetty pakkausmateriaali voivat olla palon lähteitä samoin kuin tyhjentämättä jääneet jäteastiat tai palovaarallisten jätteiden tyhjentäminen muualle kuin kannelliseen palamattomaan astiaan.

Tulipalon sattuessa

- Pelasta vaarassa olevat varoittamalla ja ilmoittamalla.
- Hälytä palokunta soittamalla lähimmällä puhelimella numeroon 112.
- Sammuta lähimmällä alkusammuttimella.
- Rajoita paloa sulkemalla ikkunat ja ovet takanasi.
- Opasta palokunta paikalle.

Nopea järjestäytyminen on tärkeää. Poistumisreitit tulee merkitä poistumisvalolla tai kilvillä. Merkittyyjä poistumisreittejä ei saa tukkia edes tilapäisesti, ja reitillä olevat ovet on voitava avata sisäpuolelta ilman avainta. Eri tiloista ja eri tilanteissa käytettävät reitit on opetettava henkilökunnalle ja oppilaille. Luokkaan laitetaan näkyvälle paikalle toimintaohjeet tulipalon varalta:

TULIPALON SYTTYESSÄ

1. POISTU HUONEESTA
2. SULJE OVI
3. ILMOITA AIKUISELLE
4. JOS ET LÖYDÄ AIKUISTA, SOITA HÄTÄNUMEROON 112

3.2 Kaasu ja säteilyvaara (poikkeusolot)

Todennäköisimpiä poikkeusoloja ovat lähiympäristössä tapahtuva myrkkyyonnettomuus tai Suomessa tai lähimaissa tapahtuva ydinonnettomuus. Viranomaiset ilmoittavat vaarasta ulkohälyttimillä ja antamalla sähköisten tiedotusvälineiden kautta hätätiedotteen. Varmistava tieto vaarasta saadaan palolaitokselta.

Kaasu- tai säteilyonnettomuuden sattuessa

- Pysäytä koneellinen ilmastointi.
- Suojaa ilmastointikanavat.
- Varmista, että koko koulun henkilöstö (oppilaat ja työntekijät) ovat sisällä.
- Älä päästä ketään ulos ennen kuin tilanne on selvinnyt tai viranomaiset ovat antaneet toimintaohjeet.
- Käynnistä jatkuva radion kuuntelu ja toimi saamiesi ohjeiden mukaan.
- Vältä puhelimen käyttöä, jotta pelastustoimi voi pitää yhteyttä.

Myrkkysaasteissa ensiapuna voidaan käyttää kasvojen ja silmien huuhtelua. Mikäli muita toimia tarvitaan, saadaan niistä ohjeet radion kautta. Säteilytilanne ei edellytä kiireellisiä lisätoimia. Jos viranomaiset antavat ohjeen, jaetaan joditabletit koulun varastosta ja nautitaan ne annosteluohjeiden mukaisesti. Mikäli viranomaisten ohjeet edellyttävät pitkäaikaisesti välttämään ulkona oleskelua, on tarkoituksenmukaista pitää oppilaat koulussa valvonnan alaisina, kunnes heille pelastustoimesta annetaan lupa lähteä kotiin.

3.3 Tapaturmat ja sairastapaukset

Tapaturmien ehkäisemiseksi ja vahinkojen lieventämiseksi tulee aina noudattaa turvallisia työtapoja. Mahdollisista riskitekijöistä (esimerkiksi rikkinäiset työkalut tms.) tulee informoida rehtoria ja riskitekijät tulee minimoida. Tapaturmien ja sairastapausten varalta on syytä opetella hätäilmoituksen tekeminen ja pitää yllä hyvää ensiaputaitoa. Ensiapuvälineet tulee pitää ajan tasalla ja selkeällä paikalla.

Vaikean tapaturman tai sairaskohtauksen sattuessa totea, hengittääkö potilas ja sykkiikö hänen sydämensä. Sen jälkeen tee hätäilmoitus lähimmällä puhelimella hätäkeskukseen (numero112), aloita elvyttäminen ja kutsu apua.

HÄTÄILMOITUKSEN TEKEMINEN

- Soita numeroon 112
- Kerro, mistä soitat (tarkasti paikkakunta ja osoite)
- Kerro, mitä on tapahtunut
- Älä sulje puhelinta, ennen kuin olet saanut luvan
- Soita uudestaan, mikäli tilanne muuttuu

3.4 Koulun pihalla liikkuvat autot

Koulumatkakuljetusten turvallisuutta edistetään yhteisten pelisääntöjen luomisella yhdessä koulun, kuljetusyrityksen, kuljettajan, oppilaiden ja huoltajien kanssa. Oppilaille annetaan selkeät ohjeet linja-autossa ja taksissa matkustamiseen, pysäkillä tai koululla odottamiseen, ajoneuvosta poistumiseen, turvavöiden käyttämiseen ja aikataulujen noudattamiseen. Koululaisautonkuljettajalle järjestetään säännöllisesti koulutusta, jossa annetaan tietoa mm. turvavyön käytöstä, ajonopeudesta, tieliikennelain säädöksistä, aikatauluista ja niiden muutoksista, pysäkeistä ja koulun piha-alueesta, kuljettajan esimerkkinä

olemisesta, ajo- ja kasvatustehtävästä, riskitilanteista, ongelmatilanteiden ratkaisusta ja koulujen yhdyshenkilöistä.

Jokainen koulu laatii itse säännöt koulun pihalla tapahtuvan liikenteen turvallisesta toiminnasta.

3.5 Vesistöjen läheisyys

Mikäli koulu sijaitsee vesistön lähellä, on koulun syytä laatia ohjeet, kuinka vesistön läheisyydessä toimitaan turvallisesti.

3.6 Rikosten ehkäisy

Ilkivalta, murrot ja varkaudet aiheuttavat vahinkoa ja haittaa koulun toiminnan jatkuvuudelle. Luvaton sisään tunkeutuminen lisää myös tuhopolton mahdollisuutta. Hankaloittamalla rikoksen teon mahdollisuutta voi oleellisesti lisätä koulun turvallisuutta. Kulunvalvonta koulutyön aikana kuuluu henkilökunnalle omien tehtävien ohella. Jokainen on velvollinen puuttumaan asiaan, jos havaitsee asiatonta liikkumista koulun tiloissa. Koulun iltakäytön aikana hallintotilat pidetään lukittuina. Varkauksille altis välineistö pidetään lukitussa tilassa.

Koulut laativat listan henkilöistä, joilla on koulun avain. Luettelo jaetuista avaimista on koulun rehtorilla. Sääntönä pidettäkään, että avainta ei lainata ulkopuolisille.

Asiallinen jakunnossa oleva ulkovalaistus on osa tapaturmatorjuntaa, mutta myös omiaan pitämään luvattomat loitolla koulun tiloista. Hyvän valaistuksen on havaittu vähentävän myös ilkivallan tekoa.

3.7 Väkivallan uhka

VÄKIVALLAN UHKA

- Pysy rauhallisena ja pyri laukaisemaan uhkaava tilanne keskustelemalla
- Myötäile ja rauhoittele puheella ja eleillä
- Älä väheksy uhkaajan kiihtymystä, mutta älä ota sitä henkilökohtaisesti
- Älä loukkaa tai uhkaile, vaan pyri positiivisuuteen
- Pyri sijoittumaan siten, että sinulla on pakoreitti
- Jos väkivallan uhka on ilmeinen ja muut työntekijät ovat huomanneet tilanteen, heidän on ilmoitettava uhkatilanteesta hätäkeskukseen (112)
- Muut työntekijät eivät saa jättää uhkan kohteeksi joutunutta henkilöä yksin

3.8 Sisäinen turvatarkastus

Kouluilla on syytä suorittaa vuosittain, lukuvuoden alussa, sisäinen turvatarkastus, jonka tarkoituksena on tarkistaa turvajärjestelyiden toimivuus. Turvatarkastuksessa huomioidaan seuraavat asiat: koulun osoitenumeroinnin näkyvyys, hälytysajoneuvojen esteetön pääsy lähelle koulua, siisteys, palo-osastoinnin tiiviys, toimivat palo-ovet, poistumisteiden merkinnät, koneet ja laitteet, sähköasennukset, lämmityslaitteet, palavien aineiden säilytys, alkusammutuskalusto, palovaroittimien toiminta, palovaroittimien patterien vaihto vuosittain, ensiapuvälineiden tarkistus. Turvatarkastukseen osallistuvat koulun rehtori, talonmies ja tarvittaessa terveydenhoitaja.

3.9 Poistumisen opetus ja harjoittelu

Tulipalotilanteissa keskeisintä on onnistunut poistuminen palavasta tilasta ja rakennuksesta. Tämän vuoksi poistumisen opetusta ja harjoittelua suoritetaan järjestelmällisesti. Turvallinen poistuminen edellyttää, että:

- Poistumistiet on merkitty.
- Poistumisreitit ovat selvät ulos saakka, ja ovet avattavissa ilman avainta.
- Poistumisohjeet ovat kunnossa, ja ne on tiedotettu henkilökunnalle ja oppilaille.
- Opettajat ja oppilaat tietävät nopean poistumisen tärkeyden palotilanteessa ja tuntevat poistumisreitit.
- Poistumisreiteillä ei ole esteitä.

Poistumisen harjoittelu päättyy yhteiselle kokoontumispaikalle, joka on kokoontumispaikka myös silloin, kun on kyseessä todellinen hätätilanne.

4 KRIISISUUNNITELMA

Kouluilla tapahtuu väistämättä erilaisia kriisitilanteita, koko työyhteisöä järkyttäviä tapahtumia. Kriisitilanteiden hallinta edellyttää etukäteen sovittua toimintamallia. Toimintamalli tarvitaan, jotta tiedetään mitä pitää tehdä, kuka tekee mitäkin ja mistä saa lisäapua.

Toimintamallit kriisitilanteissa vaihtelevat sen mukaan, minkälaisista tilanteista on kyse ja kuinka isoa joukkoa ne koskettavat. Tärkeää on, että **jokainen tietää, mitkä ovat ensimmäiset askeleet**: miten toimitaan oppilaan tai oppilasryhmän kanssa, mistä saa lisäapua, kenelle asiasta tiedotetaan jne. Koska tilanteen voi ensimmäisenä kohdata myös oppilas tai opiskelija, olisi heidän hyvä tietää, mistä koulussa saa apua. Ensivaiheen jälkeen on tärkeää, että sovitaan tukitoimista: miten koulussa toimitaan välittömän psyykkisen tuen varmentamiseksi ja miten asiasta tiedotetaan koteihin. **Tiedottaminen koteihin** edellyttää sitä, että koululla on kaikkien huoltajien yhteystiedot.

Kriisitilanteiden hoidossa voidaan erottaa **välittömät tukitoimet ja jatkotoimet**. Välittömän tuen antamisen lisäksi tulee arvioida, tarvitaanko jatkossa tukitoimia sekä kuinka pitkään ja keille ne suunnataan. Keskeinen kysymys tukitoimien suunnittelussa on, **keitä kaikkia tapahtuma koskettaa ja ketkä ovat tuen tarpeessa**. Oppilaan kuolema koskettaa vanhempien lisäksi ystäviä, luokkatovereita ja opettajia, mutta järkyttää myös muita oppilaita ja henkilöstöä. Siksi asiaa on hyvä käsitellä sekä koko koulun kanssa että oppilaan läheisten kanssa. Järkyttävät tapahtumat voivat koskettaa laajempaakin yhteisöä, jolloin joudutaan pohtimaan yhteistyötä lähikoulujen tai tiedotusvälineiden kanssa.

Kriisitilanteissa ensisijainen toimintavastuu on ensiksi läsnä olevalla aikuisella. Kokonaisvastuu kriisitilanteiden hoitamisesta ja niistä tiedottamisesta kuuluu koulun johtajalle.

4.1 Hätäensiapuohjeet

HÄTÄILMOITUKSEN TEKEMINEN

- 1. SOITA HÄTÄPUHELU ITSE, JOS VOIT.**
- 2. KERRO, MITÄ ON TAPAHTUNUT.**
- 3. KERRO TARKKA OSOITE JA KUNTA.**
- 4. VASTAA SINULLE ESITETTYIHIN KYSYMYKSIIN.**
- 5. TOIMI ANNETTujen OHJEIDEN MUKAAN.**
- 6. LOPETA PUHELU VASTA SAATUASI SIIHEN LUVAN.**
 - **Opasta auttajat paikalle.**
 - **Soita uudestaan, mikäli tilanne muuttuu.**

4.2 Toimintamalleja äkillisissä kriisitilanteissa

4.2.1 Oppilaan kuolema

Kriisin kohdatessa avun tarve on itsestäänselvyys. Se, miten koulussa käsitellään kuolemaan johtanutta tilannetta, riippuu paljon siitä, kuka on kuollut ja miten hän kuoli. Eräät tapaukset vaikuttavat (oppilas, opettaja) suoraan koko kouluun kun taas toiset koskettavat yksittäistä oppilasta tai luokkaa.

Jos kuolema on tapahtunut koulussa tai koulumatkalla, koulun johtaja on yhteydessä poliisiin tai lääkäriin, joiden tehtävänä on kuolinviestin vieminen omaisille henkilökohtaisesti. Tämän jälkeen koulun johtaja on yhteydessä kuolleen oppilaan kotiin. Koulu lähettää kotiin surunvalittelukukat tai -adressin. **Vanhempien kanssa sovitaan koulun toimenpiteistä** ja oppilaiden ja opettajien osallistumisesta hautajaisiin vanhempien toivomusta kunnioittaen.

Oppilaan tai opiskelijan kuolemaa ja sen aiheuttamaa surua käsitellään kuolleen oppilaan tai opiskelijan luokan tai ryhmän kanssa opettajan tai kriisiryhmän jäsenen johdolla. Kuolemasta on lupa kertoa oppilaille, kuolintavasta ei. Oppilaita autetaan purkamaan ajatuksiaan ja tunteitaan ja heille kerrotaan mahdollisista surureaktioista. Muiden luokkien tai ryhmien opettajat kertovat asiasta omille oppilailleen tai opiskelijoilleen. Myös opettajat tarvitsevat tukea. Työntekijöille ja oppilaille tai opiskelijoille voidaan tarvittaessa järjestää **psykologinen jälkipuinti**, jonka toteuttaa ulkopuolinen asiantuntija, esimerkiksi kunnan kriisiryhmän jäsen.

Koteihin tiedotetaan asiasta kirjeellä. Tarvittaessa järjestetään vanhempainilta muutama päivä tapahtuneen jälkeen, koska vanhemmat voivat tarvita tukea lastensa auttamiseen. Koulussa järjestetään **muistotilaisuus**, jonne voidaan kutsua kuolleen oppilaan tai opiskelijan ja hänen luokkansa tai ryhmänsä vanhemmat. Lisäksi järjestetään erilaisia **surun käsittelyä helpottavia rituaaleja**, kuten nostetaan lippu puolisalkoon, muistetaan kuollutta lasta tai nuorta kirjein, runoin tai piirustuksin, asetetaan hänen pulpetilleen palava kynttilä, kukkia tai valokuva. Mikäli kuolema tapahtuu loman aikana, koulussa järjestetään jälkikäteen muistotilaisuus. Opettajien on syytä seurata oppilaiden toipumista ja mahdollista tuen tarvetta.

4.2.2 Opettajan tai työntekijän kuolema

Koulun johtaja on yhteydessä kuolleen omaisiin. Koulun johtaja tai kriisiryhmän jäsen kertoo kuolleen opettajan luokalle tapahtuneesta. Muille luokille asian kertoo oma opettaja. Koulussa pidetään **muistotilaisuus**. Kodeille tiedotetaan asiasta kirjeitse tai vanhempainillassa. Koulu lähettää omaisille adressin tai kukkia. Koulun johtaja sopii omaisten kanssa koulun työntekijöiden ja oppilaiden tai opiskelijoiden mahdollisesta osallistumisesta hautajaisiin. Kuolleen työntekijän työtovereille (ja tarvittaessa oppilaille) voidaan järjestää **psykologinen jälkipuinti**, jonka toteuttaa ulkopuolinen asiantuntija, esimerkiksi kunnan kriisiryhmän jäsen.

4.2.3 Itsemurha

Itsemurhan käsittely kouluyhteisössä on erityisen tärkeää, koska itsemurha saattaa toimia ongelmanratkaisumallina muille. Koulun johtaja sopii kuolleen nuoren vanhempien kanssa koulun toimenpiteistä ja hautajaisiin osallistumisesta, vanhempien toivomuksia kunnioittaen.

Tieto itsemurhasta annetaan ensin koulun työntekijöille, jotka sopivat mitä ja miten oppilaille kerrotaan asiasta. Asiallisella informaatiolla ja psyykkisellä tuella ehkäistään uusia itsemurhatapauksia. Opettaja ja

joku kriisiryhmän jäsenistä käsittelevät asiaa kuolleen nuoren luokan tai ryhmän kanssa. Muiden luokkien tai ryhmien opettajat käsittelevät asiaa omien oppilaidensa tai opiskelijoidensa kanssa.

Jos itsemurha tapahtuu koulupäivän aikana, huolehditaan siitä, etteivät oppilaat pääse tapahtumapaikalle tai poistuvat sieltä heti. Kutsutaan ambulanssi, poliisi ja koulun kriisiryhmä. Suruviestin kotiin vie poliisi tai lääkäri. Tämän jälkeen koulun johtaja on yhteydessä kotiin. Kuolleen ystäville ja luokalle tai ryhmälle on syytä järjestää **psykologinen jälkipuintilaisuus**. Myös opettajille on hyvä järjestää oma jälkipuintilaisuus.

Muistotilaisuus, rituaalit, omaisten muistaminen ja hautajaisiin osallistuminen toteutetaan kuten yleensä kuolemantapausten yhteydessä. Mikäli itsemurha on tapahtunut loman aikana, järjestetään jälkepäin muistotilaisuus.

Itsemurhaa on **aina syytä käsitellä oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa**. Erityisesti nuoren itsemurhalla on havaittu olevan **mallivaikutusta muihin nuoriin**. Erityisen tärkeää on korostaa sitä, ettei kenenkään tarvitse jäädä elämänongelmiensa kanssa yksin vaan apua on saatavilla. On tärkeää estää itsemurhan ja kuoleman ihannointi sankarillisena ratkaisukeinona. Nuoren itsemurhan jälkeen on tärkeä seurata tilannetta. Osa oppilaista tai opiskelijoista (myös opettajista) voi **muutamien kuukausien ajan itsemurhan jälkeekin tarvita tukitoimia**, esimerkiksi asiantuntijan vetämiä yksilö- tai ryhmäkeskusteluja. Itsemurhan mallivaikutuksen vuoksi myös lähikoulujen opettajia olisi hyvä informoida nuoren tekemästä itsemurhasta.

4.2.4 Vakava väkivalta tai sen uhka

Koulussa tapahtuneesta väkivaltatilanteesta ilmoitetaan heti koulun johtajalle, joka tarvittaessa soittaa poliisiin ja mahdollisesti myös ambulanssin paikalle. Lisäksi voidaan ottaa yhteyttä työsuojeluvaltuutettuun. Tarvittaessa hankitaan lääkärintodistus ja tehdään **rikosilmoitus poliisille tai lastensuojeluilmoitus** sosiaalitoimistoon. **Vanhemmille ilmoitetaan tapahtuneesta**. Jos väkivallan kohteena on alle 15-vuotias, on lieväkin pahoinpitely virallisen syyttäjän alainen rikos.

Jos kyseessä on oppilaiden tai opiskelijoiden keskinäinen väkivalta, asian käsittelyä jatketaan koulussa myöhemmin asianosaisten kesken. **Väkivaltatilanteen luonteesta ja vakavuudesta riippuu, käsitelläänkö sitä koulussa muidenkin oppilaiden kanssa**. Mikäli väkivallan tekijänä on opettaja tai muu koulun työntekijä, koulun johtajan on puututtava asiaan välittömästi. Tapahtumien kulku on selvitettävä haastattelemalla sekä oppilaita että työntekijää. Myös vanhempien näkemyksiä on kuultava. Työntekijän mahdollisuudet jatkaa koulussa selvitetään. **Tarvittaessa käytetään ulkopuolista asiantuntija-apua**.

SUOJAUTUMINEN VÄKIVALLAN UHKAA VASTAAN SISÄLLE

- Lukitse ovet.
- Peitä verhoilla tai kaihtimilla sisäovien ja -seinien ikkunat.
- Siirrä irtokalusteita oven eteen.
- Suojaudu oven puoleiselle seinustalle kauimmaiseen nurkkaan. Istu lattialle.
- Suojaudu tarvittaessa kalusteiden taakse. Älä liiku tilassa.
- Opettaja soittaa 112.

VÄKIVALTATILANNE

- Jos et pysty hallitsemaan hyökkääjää, etkä pääse pakoon, hälytä paikalle apua
 - huutamalla
 - soita 112
- Käytä vain sellaisia puolustautumiskeinoja, jotka ovat hyväksyttäviä suhteessa hyökkäyksen aiheuttamaan uhkaan.
- Väkivaltaisesti käyttäytynyt henkilö voidaan ottaa kiinni henkilökunnan omin toimenpitein, mutta hänet on viipymättä luovutettava poliisille.
- Mahdolliset vammat tulee tarkastuttaa ja dokumentoida lääkärillä.

4.2.5 Onnettomuus tai tapaturma

Ensimmäisenä onnettomuuspaikalle saapunut aikuinen arvioi, mitä on tapahtunut ja minkälaista apua tarvitaan. Sen jälkeen ryhdytään nopeasti tarvittaviin toimiin, esimerkiksi kutsutaan paikalle **kouluterveydenhoitaja tai ambulanssi**. Tarvittaessa soitetaan yleiseen **hätänumeroon** ja tehdään hätäilmoitus. Hätäilmoitusta tehtäessä kerrotaan, mitä on tapahtunut, missä paikassa ja osoitteessa ja vastataan esitettyihin kysymyksiin (potilaan vointi, tarkemmat tiedot, hälyttäjän nimi ym.). Puhelua ei saa katkaista ennen kuin siihen annetaan lupa. Ilmoitetaan koulun johtajalle ja mahdollisesti muille avun saannista ja saaduista ohjeista.

- anna potilaalle välitön ensiapu
- pyri pitämään oppilaat poissa onnettomuuspaikalta
- tilaa tarvittaessa ambulanssi
- ota yhteys rehtoriin

Työn- ja vastuunjako

- Rehtori antaa opettajan/opettajien tehtäväksi ottaa selvää, ketkä näkivät onnettomuuden.
- Lähimmän luokan opettaja huolehtii onnettomuusoppilaan opettajan luokasta, kunnes opettaja voi palata työtehtäviinsä.
- Paikalla oleva opettaja vastaa onnettomuuteen joutuneen oppilaan välittömästä auttamisesta.
- Luokanopettaja ilmoittaa oppilaan kotiin onnettomuudesta.
- Henkilökunta (opettajakunta) kutsutaan tarvittaessa koolle ja onnettomuudesta keskustellaan, tarvittaessa rehtori kutsuu paikalle ammattiauttajia.

Tiedottaminen

- Luokanopettaja/-ohjaaja tai rehtori ilmoittaa oppilaan kotiin onnettomuudesta.
- Kuolemaan johtaneesta onnettomuudesta voi ilmoittaa myös poliisi tai pappi.
- Rehtori kertoo tapahtuneesta opettajille ja henkilökunnalle.
- Jos kyseessä on suuri onnettomuus, joka koskettaa monia oppilaita, on rehtorin tiedotettava asiasta koko koululle.
- Luokanopettajat kertovat tapahtuneesta luokissaan
 - * tapahtuneesta puhutaan avoimesti, rehellisesti ja konkreettisesti
 - * oppilaiden tulee saada puhua siitä, mitä ajattelevat ja tuntevat

- * luokanopettaja suunnittelee yhdessä luokkansa kanssa turvallisen kotiin menon, niin ettei kenenkään tarvitse olla yksin kotona
- Rehtori tiedottaa onnettomuudesta tarvittaessa muita koteja ja harkitsee koteihin lähetettävän kirjallisen viestin tarpeen.
- Vakavissa onnettomuustapauksissa rehtori tiedottaa asiasta muille kouluille.
- Rehtori kertoo tapahtuneesta sivistystoimenjohtajalle, joka antaa tarvittaessa rehtorille ohjeet tapauksen tiedottamisesta eri tiedotusvälineille

Jälkityö

- Ensikeskustelun jälkeen jälkipuinti järjestetään luokassa 1-3 vuorokauden sisällä.
- Luokanopettaja tekee tapahtuneesta vahinkoilmoituksen ja palauttaa sen rehtorille.
- Rehtori huolehtii mahdollisista jatkossa tarvittavista koulukyiditysjärjestelyistä vanhempien lähettämän lääkärintodistuksen perusteella.
- Jos onnettomuudesta ilmenee myöhemmin jotain uutta ja tärkeää, asiasta keskustellaan tarvittaessa.
- Voimakkaasti reagoiville oppilaille ja heidän perheilleen tulee tarjota tarvittavaa tukea.
- Jos joku oppilasta joutuu sairaalaan tai olemaan muutoin pitkään poissa koulusta, tulee luokanopettajan pitää yhdessä luokkansa kanssa yhteyttä oppilaaseen/oppilaisiin ja heidän perheisiinsä.
- Onnettomuuden vaatimista jatkotoimista neuvotellaan tarvittaessa vielä oppilashuoltoryhmässä.

4.2.6 Tulipalo, säteilyvaara

Onnettomuuksien sattuessa tilanteen vakavuus arvioidaan ja toimitaan sen mukaisesti. Kouluilla ja oppilaitoksilla tulee olla **palo- ja pelastussuunnitelma**. Paikkakunnilla, joiden lähistöllä sijaitsee ydinvoimala tai joiden kautta kuljetetaan vaarallisia aineita, on erityisen tärkeää varautua onnettomuus- ja katastrofitilanteisiin.

4.2.7 Pommiuhka

Pommiuhasta **ilmoitetaan välittömästi poliisille**. Oppilaat ja työntekijät ohjataan ulos koulurakennuksesta. Toimitaan poliisin antamien ohjeiden mukaan. Pommiuhkauksiin on aina suhtauduttava vakavasti, vaikka ne joskus osoittautuvatkin aiheettomaksi.

4.2.8 Vakava uhkatilanne koulun ulkopuolella

Tarkoitetaan kansainvälisesti, kansallisesti tai paikallisesti merkittäviä suuronnettomuuksia tai kriisitilanteita, jotka aiheuttavat yleistä ahdistuneisuutta ja/tai pelkotiloja ihmisten keskuudessa.

Käsittely ja informaation jakaminen

- Rehtori keskustelee tapahtuneesta henkilökunnan kanssa, ja yhdessä todetaan tapahtuneeseen liittyvät faktat.
- Sovitaan asian käsittely luokissa.
- Käytetään tarvittaessa asiantuntija-apua (esim. viranomaiset tai SPR).
- Asiaa käsitellään oppilaiden kanssa luokissa avoimesti ja rehellisesti keskustellen.
- Oppilaat saavat puhua asiasta ja esittää kysymyksiä.
- Tarvittaessa tiedotetaan asian käsittelystä koteihin ja järjestetään yleinen informaatiotilaisuus.

Kriisiavun järjestäminen

- ensivaiheen käsittelyn jälkeen ongelman jälkipuinti 1-3 päivän sisällä tapahtuneesta

- tarvittaessa asiantuntija-avun käyttäminen (esim. psykologit ja SPR)
- auttamisilmapiirin ja empaattisen asenteen luominen

Jälkityö

- oppilaiden seuranta ja poissaolojen tarkkailu
- tarvittaessa keskustelu jatkuu
- paluu rutiineihin mahdollisimman pian
- elämänuskon säilyttäminen ja vahvistaminen
- ongelman käsittely eri ilmaisukanavia hyväksikäyttäen (esim. kuvaamataito ja musiikki)

Myös auttajat tarvitsevat apua !

Kriisityö on henkisesti raskasta työtä. Siksi on tärkeää muistaa, että myös auttajat tarvitsevat tukea. Opettajat tarvitsevat tukea osatakseen auttaa surevia oppilaita. Kriisiryhmän jäsenet tarvitsevat konsultaatioapua, koulutusta ja mahdollisuutta psyykkiseen jälkipuintiin.

4.3 Surun käsittelyn rituaalit

Surun kohtaaminen

- Avoin ja rehellinen vuorovaikutus
- Anna aikaa ymmärtää - anna menetyksen tulla todeksi
- Keskustele avoimesti - anna keskustelulle aikaa

Nuoren surureaktiot	Masentuneen lapsen ja nuoren surureaktiot
<p><u>Välittömät reaktiot:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• sokki ja epäily• pelko ja vastustus• apatia ja lamaannus <p><u>Tavalliset reaktiot:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• ahdistus• voimakkaat muistot• unihäiriöt• masennus, kaipaus ja ikävä• viha ja huomiota vaativa käytös• syyllisyys, itsesyytökset ja häpeä• kouluvaikkeudet• psykosomaattiset oireet <p><u>Muita reaktioita:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• regressiivinen käyttäytyminen• välttely ja syrjään vetäytyminen• kuvitelmat• persoonallisuuden muutokset• pessimistinen asenne tulevaisuuteen• synn ja tarkoituksen pohtiminen	<ul style="list-style-type: none">• yksinäisyys, halu vetäytyä• onnettomuusalttius• selittämättömät muutokset• puheet itsemurhasta• päihteiden runsas käyttö (nuorella)• käytöshäiriöt• "naamioitunut masennus", psykosomaattiset oireet• unihäiriöt• syömishäiriöt• väsymys• apaattisuus• vihamielisyys• keskittymiskyvyttömyys• itsensä vähättely• surumielisyyttä, kuoleman ajattelu• masentunut lapsi tai nuori ei välttämättä ajattele itsemurhaa
<p><u>Merkkejä itsemurhavaarasta :</u></p> <ul style="list-style-type: none">• aiempi itsemurhayritys, puhunut tai uhannut itsemurhalla, tehnyt suunnitelman ja luovuttanut tavaransa pois• kuolema täyttää ajatukset• muuttaa käyttäytymistään• lähipiirissä on tapahtunut itsemurha• äskettäin koettu menetys• alkoholin tai huumeiden väärinkäyttö• impulsiivinen tai väkivaltainen käyttäytyminen• ei voimaa lähestyä ongelmaa - kuolema ainoa vaihtoehto• ylikorostuneet vaatimukset - kriittisyys itseään kohtaan	

Mitä voi tehdä ?

- puhu tai ohjaa jonkun toisen luo juttelemaan esim. ryhmänohjaajan tai opinto-ohjaajan
- ole hyvä kuuntelija - kysymykset – ratkaisuehdotukset
- älä tuomitse - älä vähättele
- itsemurhan estämiseksi: puhu, auta etsimään muita vaihtoehtoja, ehdota avun hakemista
- vaitiolovelvollisuus ei päde silloin, kun kyse on elämästä ja kuolemasta!

Itsemurhayrityksen jälkeen:

- kerro vanhemmille
- vanhempien tulisi kertoa koululle
- terapiaan ohjaaminen, avun löytäminen sosiaali- ja terveydenhoitopuolelta

4.4 Kriisien ehkäisy ja selviytymisen tukeminen

Elämää ei voi hallita, siksi kaikkia kriisitilanteita ei koskaan pystytä ehkäisemään. On kuitenkin **olemassa tilanteita, joiden sivuuttaminen voi synnyttää kriisitilanteen**. Esimerkiksi opiskelijan toistuvat poissaolot voivat olla merkki päihdeongelmasta tai masennuksesta. Jos poissaoloihin ei puututa, tilanne voi paljastua koululle vasta oppilaan tai opiskelijan keskeyttäessä opintonsa.

Kiusaaminen, johon ei puututa, voi johtaa oppilasryhmän ilmapiirin heikkenemiseen ja kiusatun oppilaan äärimmäisiin tekoihin, jopa itsemurhaan.

Tapaturmia voidaan ehkäistä huolehtimalla koulurakennuksen ja -ympäristön turvallisuudesta. **Työturvallisuuslaki** koskee oppilaiden ja opiskelijoiden työturvallisuutta erikoisopetustiloissa kuten teknisen työn, tekstiilityön, kemian ja fysiikan luokissa sekä kotitalousluokissa. Lakiin liittyvät tarkastustehtävät kuuluvat työsuojeluviranomaisille. Myös koulukuljetuksia hoitavilta tahoilta tulee vaatia hyvää turvallisuustasoa.

Seuraavassa annetaan vihjeitä vaikeiden elämäntilanteiden tunnistamiseen. Tunnistamisvihjeet eivät ole kattavia, vaan suuntaa antavia. Tarkoitus ei ole, että opettajat alkavat diagnosoida oppilaitaan. Opettaja voi kuitenkin olla korvaamaton apu, mikäli hän ohjaa apua tarvitsevan lapsen tai nuoren mielenterveystyön asiantuntijan hoitoon. Mikäli opettaja on epävarma siitä onko hänen huolensa aiheellinen, hänen kannattaa neuvotella oppilas- tai opiskelijahuollon työntekijän kanssa. **Omaan huoleen kannattaa suhtautua vakavasti**. Huoli kertoo usein siitä, että lapsen tai nuoren asiat eivät ole kohdallaan.

4.4.1 Masennus

Masennuksen tunnistaminen ei aina ole helppoa. Masennus voi joskus peittyä ns. pellen naamion taakse. On ensiarvoisen tärkeää, että masentunut oppilas tai opiskelija ohjataan avun piiriin.

Masennuksen merkkejä voivat olla

- univaikeudet: henkilö ei nuku tarpeeksi tai on koko ajan unelias
- syömisvaikeudet: henkilö ei syö tarpeeksi tai syö suruunsa
- voimattomuus: "olen ihan poikki, en jaksakaan enää"
- apatia, vetäytyminen: harrastukset, ystävät yms. eivät enää kiinnosta
- vihamielisyys: voimakasta kiukkuilua, äksyilyä

- keskittymisvaikeudet: ylivilkkaus
- itseinho: olen ruma, ei minusta kukaan pidä
- itkuisuus ja surullisuus hallitsevaa
- tuomiopäivän tunteet: henkilö puhuu, ajattelee, kirjoittaa, piirtää kuolemasta.

Luettelo on vain esimerkinomainen. Mikäli oppilaalla tai opiskelijalla on näitä oireita paljon, on otettava yhteys koulupsykologiin tai -lääkäriin tai mielenterveystyön asiantuntijaan.

4.4.2 Psykoottinen käyttäytyminen

Joskus voi käydä niin, että oppilas tai opiskelija alkaa käyttäytyä silminnähden poikkeavalla tavalla. Kyseessä voi olla vakava mielenhäiriö, johon tarvitaan nopeasti ammattiauttajien apua.

Psykoosin oireita voivat olla

- vetäytyminen, pyrkimys olla yksin
- sekavat tai epärealistiset puheet
- rituaalit, pakkotoiminnot
- ikätasoa lapsellisempi toiminta
- suhtautuminen koulutyöhön muuttuu, ei välitä koulutyöstä tai yrittää tehdä enemmän kuin jaksaa
- erikoinen toiminta, jota ei itse halua tai osaa selittää
- vihjailu avuntarpeesta
- ulkoisen olemuksen muuttuminen näkyvästi, esim. hoitamattomuus
- tunnelmaisun kapeutuminen tai muuttuminen, esim. äkilliset naurun- tai itkunpuuskat
- harhaluulot.

Luettelo on vain esimerkinomainen. Mikäli oppilaalla tai opiskelijalla on näitä oireita paljon, on otettava yhteys koulupsykologiin tai -lääkäriin tai mielenterveystyön asiantuntijaan.

4.4.3 Päihteiden väärinkäyttö

Runsas päihteiden käyttö voi olla oire vakavasta masennuksesta. Päihteiden väärinkäyttö häiritsee koulutyötä ja pahimmillaan johtaa koulun keskeyttämiseen.

Päihteiden väärinkäytön tunnusmerkkejä voivat olla

- kaveripiirin vaihtuvuus
- rahantarpeen lisääntyminen, näpistely, ilkiäily, kauppaaminen
- koulumenestyksen laskeminen
- poissaolojen lisääntyminen; aamu- tai maanantaipoissaoloja
- epärealistiset puheet, tarinat, valehtelu
- muutokset luonteessa
- pelkotilat, ahdistuneisuus, levottomuus
- erilaiset fyysiset merkit käytetystä aineesta riippuen, esim. laajentuneet silmäterät, verestävät silmänvalkuaiset, vapina, hikoilu, laihtuminen tai lihominen, uneliaisuus, tokkuraisuus
- tietyille aineille ominainen haju
- piippu, veitset, aineenpalaset
- ulkonäön tai olemuksen muuttuminen

Mitkään merkit eivät yksin tai yhdessä välttämättä merkitse sitä, että nuorella on päihdeongelma. Mikäli päihteiden väärinkäyttöä epäillään, koulun on syytä ottaa asia oppilaan tai opiskelijan ja hänen vanhempiensa kanssa puheeksi. Tarvittaessa otetaan yhteyttä sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisiin, alle 18-vuotiaan kohdalla lastensuojeluun.

4.4.4 Itsemurhavaara

Itsemurhauhkailuun tai itsemurhapuheisiin on aina suhtauduttava vakavasti. Jos itsemurha-aikeita epäillään, oppilaalta kysytään suoraan, onko hän ajatellut itsemurhaa. Jos vastaus on myöntävä, häneltä kysytään, onko hänellä suunnitelma sen toteuttamiseksi. Itsemurha-aikeista kysyminen antaa nuorelle mahdollisuuden puhua asiasta ja helpottaa pahaa oloaan. Vaikka nuori kieltäisi kertomasta asiasta muille, itsemurha-aikeista tulee kertoa vanhemmille sekä oppilas- tai opiskelijahuollon työntekijöille. **On varmistettava, että oppilas tai opiskelija saa ammatti-apua.** Vaitiolovelvollisuus ei päde, kun kyseessä on kuolemanvaara!

Usein nuoren ystävät huomaavat ensimmäisenä itsemurhavaaran. Siksi nuorille olisi hyvä kertoa, että itsemurhauhkailuista tulee aina kertoa jollekin aikuiselle, vaikka ystävä vannottaisi olemaan kertomatta. "Parempi vihainen kuin kuollut ystävä".

Itsemurhavaarasta kertovat

- aiemmat yritykset
- itsemurhalla uhkailu
- vakava masennus.

Muita riskitekijöitä ovat

- voimakas kiinnostus kuolemaan tai itsemurhiin
- kaikkien rakkaiden tavaroiden antaminen pois
- veitsellä leikkittely, turha riskienotto
- suuret muutokset käytöksessä ja suoritustasossa sekä
- lähipiirissä tapahtunut itsemurha.

4.4.5 Koulukiusaaminen ja -väkivalta

Koulukiusaamisella ja -väkivallalla tarkoitetaan toistuvaa henkistä, verbaalista tai fyysistä väkivaltaa, jonka yksi tai useampi lapsi tai aikuinen kohdistaa yhteen uhriin tai ryhmään. Koulukiusaaminen ja kouluväkivalta voivat ilmetä monin tavoin, kuten panetteluna, nimittelynä ("huorittelu", "homottelu"), tönimisenä, potkimisena tai ryhmän ulkopuolelle sulkemisena. Koulussa voi esiintyä myös sukupuolista häirintää ja ahdistelua.

Kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseen ja käsittelyyn on oma suunnitelmansa. Kiusaamisen ehkäisy edellyttää ryhmä- ja yhteisötason toimintaa, koska kiusaajan toimintaa tukee muiden kannustus, vaikeneminen tai syrjässä pysyminen. Kiusaamiseen tulee puuttua heti, koska kiusaamisen katkaiseminen ja kiusaamisen traumaattiset seuraukset ovat sitä vaikeampia, mitä pidempään tilanteen annetaan jatkua.

Kiusaamiseen ja väkivaltaan voi syyllistyä myös koulun työntekijä. Huomioitavaa on, että lapsi ei yleensä uskalla puhua asiasta koulussa. Siksi koteja tulee kannustaa ottamaan yhteyttä kouluun heti, kun lapsen koulunkäynnissä on pulmia.

4.4.6 Perheessä tapahtuva väkivalta

Jos on epäilyä siitä, että lapsi tai nuori on perheessään väkivallan kohteena tai todistajana, häneltä voi kysyä asiaa suoraan. Jos hän vahvistaa epäilyn oikeaksi, häneltä pyydetään lupa keskustella asiasta kuraattorin kanssa. Asia käsitellään oppilashuoltoryhmässä ja sovitaan siitä, kuka ottaa yhteyttä kotiin ja lastensuojeluun tai poliisiin. Väkivallan uhri on ohjattava avun piiriin ja hänelle on kerrottava hänen oikeuksistaan ja mahdollisuudesta saada tukea. Väkivalta on aina rikos, vaikka se tapahtuisi perhepiirissä. Kunnissa tulisi olla terveystoimen, lastensuojelun, koulun ja poliisin yhdessä laatima toimintamalli perheessä tapahtuvan väkivallan ja seksuaalisen riiston eli inestien varalle.

4.4.7 Työntekijä tarvitsee apua

Työntekijällä voi olla työuupumus, pitkäaikainen masennus, päihteiden väärinkäyttöä tai muita mielenterveysongelmia. Tällaisessa tilanteessa koulun johtajan tulisi keskustella työntekijän kanssa ja **ohjata hänet työterveyshuoltoon**. Johtajan tulisi varmistaa avun saaminen olemalla tarvittaessa itse yhteydessä työterveyshuoltoon. Läheisen työtoverin asiallinen puuttuminen/auttaminen on helpotus kaikille osapuolille.

4.5 Tiedottaminen kriisitilanteissa

Tiedotusvastuu on aina rehtorilla, jolle kaikki tiedotusvälineiden yhteydenotot tulisi ohjata. **Toimittajia ei pidä päästää koulun alueelle** haastattelemaan oppilaita tai opiskelijoita tai työntekijöitä, koska se vain entisestään järkyttää heitä. Paras tapa välttyä median ahdistelulta on, että rehtori antaa asiallista informaatiota tietosuojaan rajoitukset ja oikeusturvakysymykset huomioiden. Joissakin tapauksissa koulu voi tehdä lehdistötiedotteen, jossa se selostaa tapahtumien kulun. Lehdistötiedote on syytä tehdä yhteistyössä opetustoimen johdon kanssa. Tiedottamisesta työntekijöille, oppilaille ja heidän koteihinsa vastaa rehtori.

4.6 Taustatietoa kriiseistä ja henkisestä tuesta

4.6.1 Traumaattisen kriisin vaiheet ja tunnusmerkit sekä ensiapu

Kriisistä puhutaan yleensä silloin, kun ihminen on joutunut elämäntilanteeseen, jonka psyykkiseen hallitsemiseen ja käsittelymiseen hänen aikaisemmat kokemuksensa ja keinonsa eivät riitä. **Traumaattiset tapahtumat voivat aiheuttaa kenelle tahansa huomattavaa kärsimystä**. Kun läheinen ihminen kuolee, ihminen joutuu onnettomuuteen tai koti palaa tulipalossa, traumaattinen kriisi jakaa elämän kahtia – on elämä ennen sitä ja elämä sen jälkeen. Traumalla tarkoitetaan paitsi varsinaista traumaattista tapahtumaa, myös tapahtuman vammauttavaa vaikutusta ihmisen psyykeen. Trauma voi syntyä myös pitkän ajan kuluessa koettujen vaurioittavien kokemusten.

Jokainen kokee traumaattisen tilanteen yksilöllisesti. Kriisin psyykkisissä reaktioissa voidaan kuitenkin erottaa erilaisia vaiheita, joilla on yhteisiä piirteitä kriisin aiheuttajasta ja kokijasta riippumatta. On tärkeää tiedostaa, että kriisireaktiot ovat normaaleja reaktioita ylivoimaisiin tilanteisiin.

S
H
O
K
K
I
V
A
I
H
E

Tunnusmerkit:

- heikentynyt kyky ajatella ja toimia järkevästi
- puutteellinen tilannehahmotus
- yliaktiivisuus
- liikkumisvaikeudet
- ruumiilliset reaktiot: oksentelu, nopeutunut hengitys, huimaus, käsien ja jalkojen krampit

Ensiapu:

- ❖ hengen pelastava apu
- ❖ lääkäriin toimittaminen
- ❖ huolenpito ja toimiminen shokkiin joutuneen henkilön puolesta
- ❖ turvallisuudentunteen luominen

R
E
A
K
T
I
O
V
A
I
H
E

Tunnusmerkit:

- uhri ymmärtää, mitä on tapahtunut
- uhri reagoi kokemaansa - saattaa kestää pitkäänkin
- rajut tunteet ovat luonnollisia
- pelko, suru, syyllisyys

Ensiapu:

- ❖ kuuntele - luottamus auttajaan
- ❖ keskustele - kertomus tulee toistetuksi useita kertoja
- ❖ tunteet ovat luonnollisia
- ❖ itku auttaa
- ❖ aggressiivisuus - menee ohi ja voi auttaa ahdistuksessa

K
Ä
S
I
T
T
E
L
Y
V
A
I
H
E

Tunnusmerkit: Käsittelyvaihe

- uhri tottuu tilanteeseen vähitellen
- arjen askareet ja tulevaisuus kiinnostavat
- voi kestää puoli vuotta
- psyykkinen vaikutus edelleen olemassa

Ensiapu:

- ❖ tuki tärkeää – tue
- ❖ kuuntele aktiivisesti
- ❖ anna tunteille sanat
- ❖ ymmärrys ja myötäeläminen - ei sääliä

**UDELLEEN ASENNOITUMISEN
VAIHE**

- ihminen luo uuden perustan elämälleen

Psykologinen jälkipuinti järjestetään aina kolmen vuorokauden sisällä traumaattisesta tapahtumasta. Ensimmäisen kolmen vuorokauden aikana ihminen on avoin tapahtuman käsittelylle, sen jälkeen psyykkiset puolustuskeinot voivat estää asian käsittelyä. Jälkipuinnin vetävät siihen koulutetut työntekijät. Jälkipuinnin tarkoituksena on tukea normaalin surutyön käynnistymistä ja estää posttraumaattisen stressihäiriön syntyminen. Jälkipuinnissa annetaan tietoa tapahtumien kulusta, jotteivät mielikuvitus tai huhut paikkaisi aukkoja. Jälkipuinti antaa mahdollisuuden jäsentää osallistujien ajatuksia ja tunteita. Siellä annetaan tietoa mahdollisista jälkireaktioista ja avunsaantipaikoista sekä kartoitetaan avun tarvetta.

Purkukokous (defusing) järjestetään traumaattisissa tilanteissa auttajina toimiville. Se tarjoaa mahdollisuuden keskustella välittömästi tapahtuneesta ja purkaa kokemuksia. Kriisiryhmä voi järjestää itselleen purkukokouksen ilman ulkopuolistakin vetäjää. Rituaaleilla on tärkeä merkitys surun käsittelyssä. Muistotilaisuus, hautajaiset, kuvat, kynttilät, kirjeen kirjoittaminen tai piirtäminen auttavat surun työstämistä.

4.6.2 Myöhempi tuen tarve

Ihmisten myöhempi tuen tarve on yksilöllinen ja siihen vaikuttaa traumaattisen tapahtuman luonne. Suru lähimmäisen kuolemasta ei häviä muutamassa kuukaudessa, ei ehkä koskaan, siksi **surulle ja toipumiselle on annettavaa aikaa**. Joillakin oppilailla tai opiskelijoilla voi olla tarve keskustella ja työstää asioita useaan kertaan, jolloin oppilashuollon henkilöstö voi järjestää heille **yksilöllisiä tai ryhmätapaamisia**. Erityisen traumaattisen tilanteen jälkeen lapsi tai nuori voi olla myös traumaterapian tarpeessa, jolloin hänet tulee ohjata mielenterveyspalveluihin. **Myös koulun työntekijöillä** voi olla myöhempää tuen tarvetta.

4.7 Koulun ja opettajan merkitys kriisitilanteiden tukemisessa

Koulu edistää pysyvyyttä ja jatkuvuutta myös kriisitilanteen jälkeen. Varsinaiseen koulutyöhön on syytä järjestää helpotuksia kriisin vakavuus huomioiden. Kouluyhteisössä on seurattava jäsenten toipumista kriisistä. Opettajilla on mahdollisuus havaita erityistä apua tarvitsevat - koulun apu estää leimaamista. Luokkatilanteissa apu voi tavoittaa useita yhtä aikaa.

Kriisin kohdatessa on tärkeää toimia heti. Asiat on kerrottava todellisina ja täydellisinä, mutta myös tunne-elämysten jakaminen tulee sallia, samoin surun ja kaipuun konkretisointi. Joskus myös rituaaleilla - muistohetki, hautajaisissa mukana oleminen, merkkipäivien huomioiminen - on suuri merkitys toipumiselle. Myös vanhemmat on huomioitava kriisin jälkihoidossa.

4.8 Ennakoiva kriisityö koulussa

Ennakoivan kriisityön tarkoituksena on saada oppilas ymmärtämään, että elämään kuuluu luonnollisena osana ilon ja naurun lisäksi myös suru ja kyynel. Oppilaiden valmistaminen vastoinkäymisten kohtaamiseen on tärkeää. Koulussa olisi hyvä käydä läpi oppilaiden kanssa, miten ihmiset yleensä reagoivat, kun äkillinen onnettomuus tai kriisi kohtaa. Oppilaille olisi selvitettävä, että voimakkaatkin reaktiot ovat tällöin normaaleja. Vanhempainilloissa olisi hyvä selvittää vanhemmille, miten ihmiset yleensä reagoivat kriisin kohdatessa. Samalla voidaan käydä läpi mahdollisia kriisejä, kuten kuolema, avioero, vakavat sairaudet, murha, alkoholismi, huumeet, perheväkivalta, konkurssit, suuronnettomuudet. Tällöin voidaan käyttää asiantuntijoita avuksi esim. perheneuvolasta, psykiatrian aluepoliklinikasta, koululääkäriä tai kouluterveydenhoitajaa. Aikuisten olisi muistettava, että lapsi usein syyllistää itsensä, kun perheellä on paha olla.

5 SUUNNITELMA OPPILAIDEN SUOJAAMISEKSI KIUSAAMISELTA, HÄIRINNÄLTÄ JA VÄKIVALLALTA

5.1 Koulukiusaaminen

Kiusaamista ja väkivaltaa ei hyväksytä ja kaikenlaiseen koulutyön häiritsemiseen puututaan välittömästi. Kiusaamisen selvittely edellyttää kykyä havaita kiusaaminen sekä rohkeutta ja taitoa puuttua siihen heti. Se joka havaitsee kiusaamista, selvittää ketä kiusataan, kuka kiusaa, mitä on tapahtunut ja ketkä ovat nähneet. Myös oppilas, joka havaitsee kiusaamista, on velvollinen ilmoittamaan asiasta opettajalle tai muulle koulun aikuiselle. Kiusaamisen ja työrauhaongelmien ehkäisemiseksi noudatetaan koulussa yhteisiä sääntöjä. Ongelmatilanteessa tehdään yhteistyötä oppilaiden huoltajien kanssa.

5.1.1 Mitä koulukiusaaminen on?

Konfliktit ja erimielisyydet ovat väistämättömiä ihmisten välisessä toiminnassa – näin myös luokassa oppilaiden ja opiskelijoiden kesken. Välienselvittelyt eivät sinänsä ole paha asia, vaan niillä on myös kehitykselliset tehtävänsä.

Koulukiusaamisella tarkoitetaan sitä, että joku oppilas joutuu toistuvasti saman tai muiden luokkien oppilaiden kiusaamisen kohteeksi. Kiusaaminen voi olla suoraa tai epäsuoraa. Kiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan oppilaaseen toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä. Kiusaaminen voi olla suoraa tai epäsuoraa. Suora kiusaaminen on fyysistä tai verbaalista. Epäsuora kiusaaminen on sosiaalista manipulointia. Kiusaajia voi olla yksi tai useampia.

Kiusaaminen voi olla esimerkiksi

- tönimistä
- lyömistä
- haukkumista ja pilkkaamista
- yksin jättämistä
- ilkeitä puheita takanapäin
- eristämistä luokan, ryhmän tai virtuaaliryhmän sosiaalisesta kanssakäymisestä.

5.1.2 Miten toimimme?

Kiva Koulu -ohjelma on suunnattu perusopetuksen vuosiluokille 1-9. Ohjelmassa keskitytään paitsi kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen, myös mahdollisimman tehokkaaseen kiusaamistapauksiin puuttumiseen.

Ohjelmassa mukana olevissa kouluissa toimii vähintään kolmen henkilökuntaan kuuluvan aikuisen muodostama koulutiimi. Kun vanhempi ottaa yhteyttä kouluun kiusaamisasiassa tai oppilas kertoo opettajalle kiusaamisesta, selvitetään ensin, onko kyseessä systemaattinen kiusaaminen, satunnaisempi konflikti tai riita tai vaikkapa väärinkäsityksiin perustuvat loukkaantuminen. Mikäli kiusaamisen tunnusmerkit täyttyvät, ryhtyy koulutiimi käsittelemään asiaa.

Ensin keskustellaan kiusatun oppilaan kanssa ja tämän jälkeen jokaisen kiusaamiseen osallistuneen oppilaan kanssa yksitellen. Kiusaajien kanssa sovitaan, miten he muuttavat käyttäytymistään. Tämän jälkeen sovitaan nk. seurantakeskustelusta. Keskustelussa sekä kiusatun että kiusaajien kanssa varmistetaan, että kiusaaminen on todella loppunut.

Vanhemmille informoidaan kaikista tiimin käsiteltävänä olleista omaa lasta koskevista tapauksista. Tarvittaessa vanhemmat kutsutaan koululle selvittämään asiaa. Ensisijaisesti keskustelut käydään kuitenkin koulun aikuisten ja oppilaiden välillä.

Koulut, jotka eivät ole mukana Kiva Koulu – ohjelmassa, hoitavat eteen tulevat kiusaamistapaukset kuulemisen ja keskustelun avulla aina tilanteen mukaan. Vanhemmat voidaan kutsua mukaan selvittämään asiaa.

Lisätietoa osoitteesta: www.kivakoulu.fi

5.1.3 Ennalta ehkäisevä toiminta

Kiusaamista ehkäistään parhaiten rakentamalla päivittäisessä koulutyössä sellaista ilmapiiriä, joka lisää suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä. Lapsia ja nuoria suojaa kiusaamiselta parhaiten hyvä itsetunto, sosiaaliset taidot ja toimivat ihmissuhteet.

Luokanopettajien ja -valvojien tunneilla käsitellään yhdessä elämisen ja toimimisen periaatteita ja selvitetään, mikä on kiusaamista, keskustellaan sen vaikutuksesta kiusattuun oppilaaseen ja koko ryhmään. Oppilaille annetaan ohjeet, miten heidän tulee toimia, jos heitä kiusataan tai he havaitsevat kiusaamista.

Koulu tekee yhteistyötä myös poliisin kanssa ohjauksen, opastuksen ja oppituntien pidon merkeissä. Poliisiin otetaan myös yhteyttä, jos koulussa tapahtuu oppilaan tai muun koulussa työskentelevän henkilön fyysisistä uhkaamista tai kiusaamista, johon lievemmat toimenpiteet eivät auta.

5.2 Häirintä

Oppitunneilla on kaikilla oikeus työrauhaan. Oppituntia häiritsevää oppilasta huomautetaan hänen käyttöksestään. Jos häirintä toistuu, oppilas voidaan ohjata myös rehtorin puhuteltavaksi tai hänelle voidaan määrätä jälki-istuntoa. Oppilaan huoltajalle ilmoitetaan tapahtuneesta ja koulun mahdollisista toimenpiteistä.

Oppilaan poistaminen luokasta

Opetusta vakavasti häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka koulun järjestämästä tilaisuudesta. Poistettuaan oppilaan luokasta opettaja huolehtii oppilaan valvonnasta. Kullakin koululla tehdään suunnitelma siitä, miten valvonta käytännössä hoidetaan.

Oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan taikka koulussa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi. Tällöin oppilaan huoltajalle ilmoitetaan koulun toimenpiteistä ja tilanteen kärjistyessä pyydetään noutamaan oppilas jäljellä olevan työpäivän ajaksi pois.

Jos poistettava oppilas tekee vastarintaa luokasta poistettaessa, on opettajalla ja rehtorilla oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita voidaan pitää tarpeellisina ja hyväksytyinä.

Luokasta poistamisista ilmoitetaan oppilaan huoltajille kirjallisesti. Lisäksi voimakeinojen käytöstä luokasta poistamistilanteessa annetaan kirjallinen selvitys opetuksen järjestäjälle.

5.3 Väkivalta

Väkivalta on sellaista fyysistä toimintaa, joka voi vakavasti vahingoittaa toista henkilöä, kuten lyöminen, potkiminen, kuristaminen tai teräsein tai muiden kiellettyjen välineiden avulla tapahtuva vahingoittaminen. Tapaukset selvitetään samalla tavalla kuin kiusaamistapaukset. Niistä ilmoitetaan kuitenkin heti rehtorille ja kuraattorille, ja jokaisessa väkivaltatapauksessa otetaan yhteys sekä uhrin että väkivallantekijän huoltajiin. Vakavat tapaukset selvitetään yhteistyössä poliisin kanssa. Koulun kriisivalmiusryhmä kutsutaan käsittelemään vakavia väkivaltatapauksia.

Rikoslain 21 luvun tarkoittama pahoinpitelyrikos luokitellaan joko lieväksi pahoinpitelyksi, pahoinpitelyksi tai törkeäksi pahoinpitelyksi. Pahoinpitelyn kohteeksi joutuvalla ei välttämättä tarvitse aiheutua ruumiinvammaa, jotta teko täyttäisi ainakin lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön.

Lievä pahoinpitely on asianomistajarikos, josta pahoinpitelyn kohteeksi joutuvan on itse tehtävä rikosilmoitus poliisille ja vaadittava tekijälle rangaistusta. Pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia.

Myös opettajan ja koulun muuhun henkilökuntaan kuuluvan on syytä aina pahoinpitelyn kohteeksi joutuessaan tehdä rikosilmoitus poliisille. Vaikka kyseessä olisi alle 15-vuotiaan henkilön teko, suoritetaan asiassa poliisitutkinta, joka jo toimenpiteenä voi estää vastaavanlaisen tapauksen uusiutumisen.

Ainoastaan poikkeuksellisen lievissä tapauksissa, joissa tekoon syyllistyneen ikä ja aikaisempi tausta huomioon ottaen voidaan perustellusti olettaa, että tekoon syyllistynyt ojentuu koulun kurinpitokeinoin, voidaan rikosilmoituksesta luopua.

Mikäli tilanne ei koulun henkilöstön avulla rauhoitu, kutsutaan poliisi paikalle. Rehtori ilmoittaa sivistysjohtajalle vakavat tapaukset, joista on tehty rikosilmoitus poliisille.

Väkivaltatilanteesta tehdään muistio, johon kirjataan myös todistajien nimet.

Vakava uhkaus

Rikoslain 25 luvussa säädetään laittomasta uhkauksesta, jonka seurauksena uhattu henkilö voi tuntea turvallisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Jos oppilasta tai koulun aikuista työntekijää uhataan ja hänellä on perusteltu syy pelkoonsa, voi hän tehdä asiasta poliisille tutkintapyyntö.

Rehtori ilmoittaa oppilaan huoltajalle, jos tapauksesta tehdään tutkintapyyntö poliisille. Rehtori ilmoittaa sivistysjohtajalle tutkintapyyntöstä.

5.4 Kuritoimenpiteet

Oppilasta, joka rikkoo järjestystä, menettelee vilpillisesti tai käyttäytyy muuten epäasiallisesti, voidaan rangaista kurinpidollisesti.

5.4.1 Luokasta poistaminen

Oppitunneilla on kaikilla oikeus työrauhaan. Opetusta häiritsevä oppilas voidaan poistaa opetustilasta tarvittavin keinoin. Tarkemmat ohjeet tilanteen hoitamiseksi löytyvät luvusta Häirintä.

5.4.2 Laiminlyötyjen kotitehtävien korvaaminen

Kotitehtävänsä laiminlyönyt oppilas voidaan määrätä työpäivän päätyttyä enintään tunniksi kerrallaan valvonnan alaisena suorittamaan tehtäviä. Oppilaan huoltajalle ilmoitetaan etukäteen ylimääräisestä työajasta. Oppilaan koulukyyditys jää huoltajan vastuulle.

5.4.3 Jälki-istunto

Oppilas voidaan määrätä enintään kahden tunnin jälki-istuntoon. Jälki-istunnon antava opettaja tekee asiasta kirjallisen selvityksen, jossa yksilöidään teko tai laiminlyönti ja johon kirjataan myös oppilaan näkemys asiasta. Selvitys toimitetaan huoltajan nähtäväksi ja hän palauttaa sen allekirjoitettuna. Sen jälkeen jälki-istunto tapahtuu ennalta määrättynä ajankohtana.

5.4.4 Kirjallinen varoitus

Jos oppilas muista kurinpitotoimista huolimatta jatkaa kielteistä toimintaansa, hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Ennen varoituksen antamista kuullaan oppilasta ja hänen huoltajaansa. Sivistyslautakunta päättää asiasta rehtorin esityksen pohjalta.

5.4.5 Erottaminen

Jos kirjallinen varoituskaan ei tuota toivottua tulosta oppilaan käytökseen/toimintoihin, hänet voidaan erottaa enintään kolmen kuukauden ajaksi koulusta. Ennen erottamista kuullaan oppilasta ja hänen huoltajaansa. Rehtori esittää oppilaan erottamista sivistyslautakunnalle, joka päättää asiasta. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että oppilaalla on erottamisen aikana mahdollisuus pysyä opetuksessa mukana. Käytännössä tämä hoidetaan antamalla oppilaalle tehtävät kotiin.

6 SUUNNITELMAN HYVÄKSYMISEN, TARKISTUS JA PÄIVITYS

Tämä suunnitelma annetaan tiedoksi henkilökunnalle ja opettajat ja muut koulun henkilökuntaan kuuluvat perehtyvät huolellisesti siihen. Samoin kaikki uudet kouluun tulevat työntekijät tutustuvat suunnitelmaan perehdyttämisen yhteydessä.

Suunnitelma tarkistetaan vuosittain tai oleellisten kohdetietojen muuttuessa.